

Sociálně politické a sociálně-ekonomické dopady unijní Zelené dohody pro Evropu

V prosinci 2019 představila Evropská komise Zelenou dohodu pro Evropu (European Green Deal), v níž se zavázala k dosažení klimatické neutrality do roku 2050. Do roku 2030 mají být čisté emise sníženy alespoň o 55 % ve srovnání s úrovní z roku 1990. V prosinci 2020 schválila Zelenou dohodu Evropská rada (tedy i tehdejší český premiér).

V červenci 2021 Komise vydala balíček „Fit for 55“ – legislativní návrhy na transformaci hospodářství (zejména energetiky a dopravy) mající napomoci dosažení záměrů klimatické politiky do roku 2030. Má se tak stát mimo jiné rozšířením emisních povolenek do stavebnictví a zákazem prodeje nových aut se spalovacími motory od roku 2035.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR balíček „Fit for 55“ ve stanoveném termínu neprojednala. Senát ČR loni v listopadu – ve shodě s tehdejší vládou, tedy ještě kabinetem Andreje Babiše – vyslovil veto několika ze 13 návrhů balíčku „Fit for 55“. Takzvané odůvodněné stanovisko, které může vést k aktivaci unijního mechanismu žluté karty, senátoři schválili například vůči následujícím návrhům Komise: zdanění energetických produktů a elektřiny, zavádění infrastruktury pro alternativní paliva, zpřísnění výkonnostních norem pro emise CO₂ pro nové osobní automobily a nová lehká užitková vozidla, podpora energie z obnovitelných zdrojů.

Podle českých senátorů jsou některé z návrhů Komise v rozporu se zásadou subsidiarity, podle níž se záležitosti mají řešit na úrovni členských států EU. Senát ČR si od Evropské komise vyžádal dopadovou studii, která má posoudit vliv chystaných unijních nařízení.

Časopis Fórum sociální politiky nyní přináší anketu na téma předpokládaných sociálních, sociálně politických a sociálně-ekonomických dopadů unijní Zelené dohody pro Evropu. Redakce oslovila řadu ekonomů, sociologů, politologů a dalších relevantních odborníků a odbornic. Snažili jsme se o pluralitu oborovou, světázorovou i genderovou. Ta posledně jmenovaná se nakonec příliš nenaplnila, věříme nicméně, že články alespoň některých ekonomek atp., které se nyní pro různá zaneprázdnění omluvily, budeme moci přinést v dalších číslech. Ostatně to platí nejen o ženách.

Nyní tedy předkládáme celkem 14 abecedně řazených anketních odpovědí a jsme připraveni se tématům sociálních, sociálně politických a sociálně-ekonomických dopadů unijní Zelené dohody pro Evropu věnovat i v dalších vydáních Fóra sociální politiky.

Green Deal nesmí ohrozit konkurenceschopnost a ekonomickou úroveň průmyslu

Bohuslav Čížek

Za Svaz průmyslu a dopravy ČR vnímáme skutečnost, že Česká republika Green Deal akceptovala a musí ho přijmout. Nemůžeme se zabývat tím, zda zelenou dohodu chceme, nebo ne. Berme ji jako fakt a příležitost pro celou společnost. Na druhé straně je ale potřeba nastavit takovou trajektorii dosažení klimatické neutrality Evropské unie, která neohrozí konkurenceschopnost a ekonomickou úroveň průmyslu. Pro Česko bude dekarbonizace i vzhledem k výchozí pozici či struktuře naší ekonomiky s vysokým podílem průmyslu náročnější, a to i ekonomicky, než u jiných evropských států.

České firmy přitom už teď investují nemalé prostředky do environmentálních opatření, včetně ochrany klimatu. Stanovují si vlastní cíle, využívají obnovitelné zdroje energie, recyklují své produkty nebo se odklánějí od některých materiálů. Musíme ale znát dopady environmentálních opatření na všechny sektory a diskutovat o nich, jediné tak předejdeme negativním důsledkům pro naši ekonomiku. Je proto potřeba o legislativních návrzích aktivně a věcně diskutovat.

Některé legislativní návrhy předložené Evropskou komisí v balíčku Fit for 55 jsou totiž příliš přísné. Stanovují řadu cílů

a podcílů, které povedou k neefektivitě vynaložených investic, například u úspor energie nebo podílu obnovitelných zdrojů energie v průmyslu. V návrhu balíčku Fit for 55 Evropské komise nám také chybí studie dopadů na členské státy, kterou Evropská komise měla podle úkolu z Evropské rady zpracovat, ale neudělala to. Členské státy tak neznají ekonomické dopady jednotlivých legislativních návrhů ani balíčku Fit for 55 jako celku. Za velkou chybu považujeme i to, že studii konkrétních dopadů Green Dealu na průmysl nemá v tuto chvíli ani samotná Česká republika, byť ji Svaz průmyslu a dopravy po vládě požaduje už rok a půl.

Ing. Bohuslav Čížek, Ph.D., MBA

(bcizek@sprc.cz) je ředitelem Sekce hospodářské politiky a zástupcem generální ředitelky Svazu průmyslu a dopravy ČR (Economic Affairs department, Confederation of Industry of the Czech Republic), Freyova 948/11, 190 00 Praha 9 – Vysočany, Česká republika. Je hlavním analytikem, ekonomem a expertem SP ČR v oblasti financí, daní či investic.

Ted', nebo nikdy

Petr Doubravský

Evropská zelená dohoda (dále též ZD) ve snaze o řešení environmentální krize opo-

míjí jeden zásadní fakt: její podstatu. Shodneme-li se – a vědci se na tom shodují – že za změnou klimatu stojí civilizace, pak se musíme shodnout na tom, že problém tkví ve společenských vztazích. Chceme-li environmentální problémy řešit, nesmíme je oddělovat od problémů sociálních. Zjednodušeně řečeno: klimatická politika musí být sociální politikou a naopak.

Máme-li žít v souladu s přírodou, musíme se oprostit od logiky nekonečného ekonomického růstu. ZD tento fakt nebere v potaz. Proto vznikl dokument Nové dohody, který má ambici ukázat, že spravedlivá ekologická transformace je možná (Re:set, 2021). Navzdory potřebné a žádoucí kritice můžeme ZD uchopit jako příležitost. Byla by škoda, kdyby peníze plynoucí z EU přišly vniče. Je ovšem na nás, kam a komu poplynou.

Potřebujeme vytvářet nová zelená pracovní místa a zajistit, aby ekonomické zisky zůstávaly v místě jejich vzniku. V tomto smyslu je energetická transformace – která se děje, ať už chceme nebo ne – příležitostí. Máme šanci zbavit se energetických gigantů, kteří si uzurpují čím dál více ekonomické, politické i mediální moci, zatímco své zisky odvádí do zahraničí. A nahradit je decentralizovanými a komunitními zdroji energie.

Zda příležitost, která se nám nabízí, využijeme, závisí na nás – od podniků, obcí a krajů až po vládu a ministerstva, která o rozdělování fondů rozhodují. Neúspěšnost

klimatické krize vede pouze k jedinému možnému závěru: je to teď, nebo nikdy.

Zdroj

Re:set: Nová dohoda: program sociálně-ekologické transformace pro Českou republiku. Eds. Radek Kubala a Barbora Bakošová, 2021, dostupné z: <https://novadohoda.cz/>

Petr Doubravský

(petr-doubravsky@seznam.cz) studuje obory environmentální studia a ekonomie na Masarykově univerzitě v Brně (Masaryk University), Joštova 218/10, 602 00 Brno, Česká republika. V roce 2019 stál u zrodu hnutí Fridays For Future v České republice a působí v platformě pro sociálně-ekologickou transformaci Re:set. Je jedním z mluvčích výzvy Nová dohoda.

Zohlednit potřeby států s ohledem na jejich možnosti a právo volby energetického mixu

Richard Hindls

Green Deal je realita. Oč může být spor, je cesta, jak ji nakonec naplnit. Výsledek ovlivní řada okolností, mj. míra empatie vůči aktérům Dohody. Úspěšnost politiky (nejen energetické či ekologické) se neměří proklamovanými čísly a cíli, nýbrž tím, jak se s nimi ztotožní lidé, podnikající subjekty i celá společnost. Odhodlání nestačí ke spontánní podpoře. A zde možná v sobě Dohoda skrývá některé pastě.

Respekt k národním zájmům a možnostem

Evropská rada při přípravě Dohody Evropskou komisi žádala, aby se zpracovala studie dopadů na jednotlivé státy (environmentální, ekonomická, sociální hlediska). Země mají mít prostor definovat svůj vklad k Dohodě s respektem ke svým možnostem a s právem volby energetického mixu. Příkladem je označení jádra za zelený zdroj, analogií je více. Že národní zájem podvazuje realizovatelnost dohod? Nejspíš nikoli: národní entita není alternativou naplňování dohod, ale jejich součástí. Bez vkladu států nelze naplnit ani společný cíl.

Sociální kompakt

Je projevem solidarity. Sociální klimatický fond ukazuje, že překladač je si rizik vědom. Nutno podpořit skupiny obyvatel, jež budou opatřeními nepřiměřeně zasaženy (zdražováním energií, ztrátou sociálních jistot aj.). Umíme kontrolovat a korigovat fungování Fondu? I nákladově?

Nepodkročitelná mez

Realizace nemůže atakovat hranici chudoby a nedostatku. Což platí pro občany,

firmy i společnost. Kolona opatření má jet dle nejpomalejšího prvku, tj. dle sociálně nejslabších aktérů. Jinak mohou i ti úspěšnější a silnější trazit víc, než získají. Dohoda říká: „Sociální klimatický fond bude podporovat občany EU, kteří jsou nejvíce postiženi či ohroženi chudobou [...] Pomůže mírnit náklady těm, jichž se změny dotknou nejvíc, a zajistit, že přechod bude spravedlivý a nikdo nezůstane opomenut“. Známe parametry, že záruky budou fungovat?

Prof. Ing. Richard Hindls, CSc., dr. h. c., FEng. (hindls@vse.cz) je emeritním rektorem Vysoké školy ekonomické v Praze; v současnosti je profesorem na Katedře statistiky a pravděpodobnosti Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze (Department of Statistics and Probability, Faculty of Informatics and Statistics, Prague University of Economics and Business), nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika. Zaměřuje se na analýzu a prognózu ekonomických časových řad a na didaktiku výuky statistiky. Zabývá se rovněž makroekonomickými ukazateli, metodikou a obsahovou náplní ukazatelů tvorby a užití HDP.

Zelená dohoda pro Evropu – zelený imperativ?

Michal Hrubý

Zelená dohoda spoléhá na snižování emisí mimo jiné díky změně spotřeby, ke které je nutné pochopit závažnost problému klimatické změny ze strany veřejnosti, a využití nových technologií, k jejichž pochopení je třeba specifických znalostí.

Některé světové závazky a samotná Zelená dohoda jsou produktem posledních let. Naproti tomu boj proti znečištění životního prostředí a boj proti změně klimatu nejsou novinkou, stejně tak i mnoho nízkouhlíkových a moderních technologií v energetice a průmyslu známe desetiletí. Od konce 19. století až dodnes se v mnohém spoléháme na inovace založené na tehdejších fyzikálních objevech (Smil, 2021).

Komericializace fotovoltaiky trvala od poloviny minulého století desítky let. Jak dlouho tedy bude trvat v případě dalších technologií? V otevřené české ekonomice se silným zapojením do globálních dodavatelských řetězců by bylo ideální, aby výroba a inovace potřebné ke komericializaci probíhaly zde. Příkladem může být automobilový průmysl – je potřeba se přizpůsobit globálním trendům, včetně elektromobility a alternativních paliv, ale také samostatně inovovat.

Inovace vychází z lidské kreativity a znalostí. Je imperativem, aby v této zelené transformaci více lidí znalo jednotky jako CO₂ekv, kWh nebo MJ a umělo s nimi

denně pracovat. Tento drobný krok ve vzdělání je třeba silně podpořit. Nejen že poté budeme mít kvalitní pracovní sílu pro produkty a technologie globálně žádané, ale s vyšším vzděláním se zlepší také společenské pochopení významu boje se změnou klimatu.

Zdroj

Smil, V.: Numbers Don't Lie. London: Penguin Random House, 2021.

Ing. Michal Hrubý

(mhruby@europeum.org) je výzkumným pracovníkem Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM (EUROPEUM Institute for European Policy), Staroměstské náměstí 4/1, 110 00 Praha, Česká republika. Zaměřuje se na zelenou ekonomiku, průmyslovou dekarbonizaci a spotřební chování.

Evropská unie svou Zelenou dohodou nedokázala překročit svůj stín

Nad'a Johanisová

Cílem dokumentu Zelená dohoda pro Evropu (dále ZD) je řešení klimatické i obecnější environmentální krize. Dovolím si odpovědět na důležitou otázku, která nebyla v anketě položena: Nakolik umožní realizace ZD skutečné řešení těchto krizí? Domnívám se, že její účinnost v tomto směru bude omezená, protože Evropská unie v ní nedokázala překročit svůj stín. Nepřiznává skutečnost, že růst ekonomiky i tzv. volný obchod (obojí jsou v ZD prosazovány) jsou faktory, které ke klimatické krizi a likvidaci života na Zemi nejen přispívají, ale přímo i nepřímo je způsobují. Evropa tak zatím nedokázala vykročit ze svého oslnění neoklasickou ekonomickou ideologií a v dokumentu se pokouší spojit ideály, které stojí proti sobě: posílení ekonomického růstu a „usnadnění“ mezinárodního obchodu na straně jedné a ochrany klimatu a bohatství života za zemi na straně druhé. Z dokumentu prosvítá i problematika oslnění moderními technologiemi, „digitální transformace“ je tu zkratkovitě vzývána jako cesta k „ekologické transformaci“.

Za pozitivní tvář ZD a chystaných opatření „Fit for 55“ pokládám jak některé konkrétní navrhované veřejné politiky, tak obecnější teze o solidární a spravedlivé transformaci a o nutnosti zapojení veřejnosti do snah ochrany klimatu. Právě o nich by se mělo u nás více diskutovat a hledat k nim cesty (první vlašťovkou je publikace Re:set, 2021). V řešeních „zdola“ je skryt obrovský potenciál jak sociálně-ekonomický, tak ekologický. Jmenujme například zahrádkářské osady (Duží et al., 2021), lokální potravní iniciativy typu komunitně podporované zemědělství či třeba komunitní energetiku, kterou

postuluje evropská směrnice, ale u nás pro ni zatím chybí adekvátní právní báze.

Zdroje

Duží, B., Johanisová, N., Vávra, J.: Zahrádkářské osady aneb proč neztrácet půdu pod nohama. Ostrava: Ústav Geoniky, 2021. Re:set: Spravedlivá transformace očima místních lidí. Re:set, platforma pro sociálně-ekologickou transformaci, 2021, dostupné z: <https://reset.cz/wpcontent/uploads/2021/11/transformace-fin.pdf>

RNDr. Nad'a Johanisová, Ph.D.

(johaniso@fss.muni.cz) působí na Katedře environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (Department of sociology, Faculty of social studies, Masaryk University), Joštova 218/10, 602 00 Brno, Česká republika. Zaměřuje se na kritické přístupy k ekonomii středního proudu a na heterodoxní ekonomické iniciativy (ekonomické alternativy).

Riziko vlny protestů, která nakonec může smést i samotnou EU

Ondřej Krutílek

Nebudu zastírat, že mám ze sociálně-ekonomických dopadů unijní Zelené dohody obavu. Green Deal je totiž příliš ambiciózní a kvůli boji s emisemi oxidu uhličitého, ke kterému se v takovém rozsahu nepřipojil kromě EU nikdo na světě, omezuje svobodu volby. A ještě klame. Výslovně nic nezakazuje, ale de facto klade na řadu sektorů takové nároky, že z možných cest zpravidla zůstává jen jedna jediná, a to ještě hodně hrbolatá. Vezměte si například automotive. Green Deal sází vše na jednu kartu – elektromobilitu. Ta sice principiálně není špatně, ale rozhodně se nehodí vždy, zvláště když jsou drahé baterie a chybí potřebná infrastruktura. Jaké to bude mít důsledky v zemi, jako je Česká republika, kde máme pátý nejstarší vozový park v EU? Budeme si ještě déle držet stará auta se spalovacími motory, protože ta nová budou stále dražší. Na ojeté elektromobily buď nebudeme mít, nebo jim při stávajícím stavu technologie nebudeme důvěřovat. Přitom na elektromobilitu budeme přispívat všichni ze svých daní, například skrz budování dobíjecích stanic z veřejných peněz nebo šrotovné. Nepomůže to nikomu – ani klimatu (protože v tom jako EU budeme sami), ani inovacím (protože uměle omezíme konkurenci různých pohonů), nemluvě o našich peněženkách a sociální soudržnosti. Z individuální přepravy se stane luxus. Můžete namítnout, že balík Fit for 55 počítá i s určitými kompenzacemi, přinejmenším v podobě klimaticko-sociálního fondu. Jenže jde o klasické vytloukání klínu klínem. Nehledě na to, že peněz, se kterými má fond

disponovat, bude málo. Kde vezmeme zbytek? A jak zajistíme, aby se Evropou nezačala šířit vlna protestů, která nakonec smete i samotnou EU?

Mgr. Ondřej Krutílek

(ondrej.krutilek@gmail.com) je analytikem legislativy EU a členem poradního sboru předsedy vlády ČR. Aktuálně působí v Evropském parlamentu (European Parliament), Rue Wiertz 60, 1047 Brusel, Belgie. Zaměřuje se na monitoring a analýzu legislativy EU, především v oblasti politiky životního prostředí.

Proporcionalita, efektivita, předvídatelnost

Kryštof Kruliš

Civilizační udržitelnost a kvalita životního prostředí jsou důležité hodnoty a při skutečném ohrožení jejich fundamentů je lze stavět na nejvyšší příčky hodnotové hierarchie. Lidé však při hledání smyslu života nachází i další hodnoty. V liberální demokracii tak je neustále nutné dávat hodnotové zájmy do vzájemného souladu. Může jít o základní sociální jistoty, ochranu kulturního dědictví, ale třeba i o svobodu podnikání nebo vlastnictví. U přijímaných opatření dbejme na proporcionalitu, efektivitu a předvídatelnost. Například při zvažovaném zpoplatnění emisí z budov je s ohledem na zástavbu v ČR potřeba s dostatečným předstihem vyjasnit, zda rezignujeme na památkovou ochranu, a pokud ne, jak protichůdné příkazy, zákazy a efekty vzájemně skloubíme.

V ČR žije také až 1,3 milionu lidí, kteří jsou z nejrůznějších příjmových, osobních a sociálních důvodů mimo pozornost standardních rozhodovacích mechanismů soukromého a veřejného sektoru a jsou tzv. Neviditelní (Rod, 2021). Tito lidé jsou nejvíce ohroženi energetickou a dopravní chudobou. Neviditelní však většinou nebudou investory do zelených technologií. Nemají na to potřebný objekt, finance a často ani ochotu podstoupit další dotační martyrium. Navrhovaný Sociální fond pro klimatická opatření (Evropská komise, 2021) na to v čl. 8 pamatuje konceptem „přenášení přínosů“. Zranitelným domácnostem by se tak nemusela promítnout např. investice do zateplení domu do navýšení nájmu. Takový nápad by mohl pomáhat, pokud se tedy neutopí v dotačním „papírování“.

Zdroje

Rod, A. v „Proč jsou někteří lidé v Česku Neviditelní?“, Prima Doma, 22. 6. 2021, dostupné z: <https://primadoma.cz/clanek-294697-proc-jsou-nekteri-lide-v-cesku-neviditelni>

Evropská komise: Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje

je Sociální fond pro klimatická opatření, COM/2021/568 final, 14. 7. 2021, dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0568>

Mgr. et Mgr. Kryštof Kruliš, Ph.D.

(krystof@spotrebitelskeforum.cz) je předsedou správní rady zapsaného ústavu Spotřebitelské fórum (Consumer forum), Příčná 1892/4, Nové Město, 110 00 Praha 1, Česká republika, a analytikem Asociace pro mezinárodní otázky (Association for International Affairs), Žitná 608/27, Praha 1, se zaměřením na EU. Specializuje se na mezinárodní obchod, spotřebitelskou problematiku a EU.

Nejde ani o zelené šílenství, ani o diktát Bruselu

Bedřich Moldan

Premiéři členských států Evropské unie schválili v prosinci 2019 Zelenou dohodu pro Evropu, která je strategií ekonomického rozvoje v odpovědi na stále zřetelnější podoby globální změny klimatu, ničení přírody a všudypřítomného znečištění. Hrozící změny jsou tak závažné, že je třeba zásadně přizpůsobit způsoby nakládání s přírodními zdroji, využívání přírodního bohatství a přístup ke krajině. Velmi důležité je uvědomit si, že zřejmě nebude stačit jen změna technologií, i když rozsáhlá a hluboká, ale že potřebná transformace zasáhne i dosud navyklý způsob života lidí. Zelená dohoda se soustřeďuje mimo energetiku i na další oblasti, mezi něž patří renovace budov, udržitelná mobilita, aktivní ochrana biologické rozmanitosti či moderní postupy v zemědělství. Zde všude dříve či později nastanou velké změny, které se dotknou všech občanů a domácností a měly by otevřít cestu k plně udržitelné budoucnosti.

Nejde ovšem ani o zelené šílenství, ani o diktát Bruselu, ale o promyšlený a vzájemně provázaný komplex mnoha opatření, který nepřinese ani neúnosné zdražování, ani nesmyslné regulace. Základní problém a velký dluh české vlády vidím v tom, že se nestará o to, aby lidé dostatečně jasně věděli, jakou podobu by tyto změny měly mít a jak by se jich mělo dosáhnout. Podstatné je uvést, jak budou využity mimořádně veliké finanční prostředky, jež Evropská unie poskytuje na nové investice, a celý soubor dalších opatření včetně ochrany spotřebitelů před případnými velkými cenovými výkyvy.

Prof. Bedřich Moldan CSc., dr. h. c.

(bedrich.moldan@czp.cuni.cz) je zástupcem ředitele Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy (Charles University Environment Center), José Martího 2, 16200 Praha 6. Zabývá se otázkami globální perspektivy životního prostředí.

Green Deal a sociální dopady: tradiční levice a pravice versus populisté

Ladislav Mrklas

Jsme toho svědky v mnoha evropských zemích. Sociální demokraté nadšeně prosazující Green Deal vyklízejí pozice ve svých tradičních voličských skupinách, počínaje dělníky a konče seniory, a přenechávají je buď alternativní, sociálně-populistické levici, nebo alternativní, nacionálně-populistické pravici, případně dokonce oběma proudům. Výsledkem tohoto procesu je jejich význačné oslabení nebo přímo marginalizace. Jako příklad prvního může sloužit Německo, jako příklad druhého pak Francie nebo Nizozemsko.

Právě německé parlamentní volby 2021 přinesly zásadní střet mezi dvěma podobami levicové politiky. Sociálním demokratům se podařil průlom, který málokdo čekal. Jedním z podstatných témat, díky kterému dokázali porazit soupeře v podobě radikální levice, liberálně-progresivních Zelených i dosavadních koaličních partnerů z CDU, byl právě racionální přístup k tématům, která zajímají pracující třídu. Proti vypjaté a místy značně ideologicky zaslepené environmentalistické politice postavili reálná témata trvalé dostupnosti osobních aut pro nižší střední vrstvy, které je používají jako prostředek k dopravě do zaměstnání, nebo trvalé dostupnosti bydlení pro široké vrstvy ohrožené cenou samotného bydlení i energetickými náklady s ním spojenými.

Obdobné dopady do volebního rozhodování se dají očekávat ve většině dalších evropských zemí, včetně prezidentských voleb v Česku na počátku příštího roku.

Mgr. Ladislav Mrklas, Ph.D.

(ladislav.mrklas@vsci.cz) je odborným asistentem na Katedře politologie a mezinárodních vztahů CEVRO Institutu (Department of political science and international relations, CEVRO Institute), Jungmannova 17, 110 00 Praha 1, Česká republika. Zaměřuje se na volební systémy, strany a stranické systémy v Česku a v Evropě.

Green Deal staví hráz energetickým monopolům, stejně jako těm kognitivním

Karel B. Müller

Již překlad samotného pojmu Green Deal představuje oříšek. Zatímco pojem „zelený“ je obsahově vymezen (včetně jasně vymezení těch, kteří vidí „rudě“ při jeho zmínce), nelze to samé říct o pojmu „deal“, který implikuje různé obsahové konotace – dohoda, jednání, závazek aj. Je nicméně zřejmé, že přijetí GD je východiskem dlouhodobých veřejných debat (zejména těch odborných) i politické

odvahy čelit bezprecedentním výzvám, které přináší klimatické změny.

Nejde o lehkovážné rozhodnutí, jak se často uvádí při zkratkovitěm přenosu tohoto rozhodnutí do domácí agendy. Mezi hlavními pozitivy GD řadím především to, že vychází vstříc liberálně-demokratickým principům otevřené evropské společnosti. Především tím, že výrazně stimuluje inovativní prostředí, čímž staví hráz vytváření energetických monopolů, stejně jako těch kognitivních. Zde se ukazuje souvislost mezi technikou a vládnutím. Pluralitní portfolia a decentralizované soustavy energetických zdrojů nás lépe (než ty centralizované) chrání před nebezpečím zneužívání média „energetické moci“.

GD také pudí k aktivitě – podnikatelské, badatelské i spotřebitelské. Dalším viditelným rysem GD je skutečnost, že jeho veřejná podpora zrcadlí robustnost sociálních skupin, které jsou výrazněji orientovány na postmateriální hodnoty i na odpovědnost k druhým, k přírodě a k budoucnosti. Dělení světa na společnost a přírodu se v tomto světle jeví jako umělé i nebezpečné. Rovněž změna vzorců spotřeby již není vnímána jako „zchudnutí“, nýbrž jako zvýšení kvality vztahů k druhým (a k přírodě), jako posílení celkové odolnosti liberální společnosti, která už dosáhla slušného materiálního blahobytu a přeorientovala se na jeho humanizaci i udržitelnost.

Prof. PhDr. Karel B. Müller, PhD.

(karel.muller@vsci.cz) v současnosti působí na Katedře politologie a mezinárodních vztahů vysoké školy CEVRO Institut (Department of Political Science and International Relations, CEVRO Institute), Jungmannova 17, 11000 Praha 1, Česká republika. Zaměřuje se na problematiku občanské společnosti, politické kultury, demokracie a evropské integrace.

Zelená dohoda bude úspěšná, pokud bude spravedlivá

Lukáš Němec

Zelená dohoda pro Evropu je ambiciózní plán, který může být klíčem ke klimatické neutralitě. Uspěje, pokud bude spravedlivý.

Americký odborový lídr Tony Mazzocchi byl vůbec první, kdo začal mluvit o spravedlivém přechodu, a to už v roce 1993. Požadoval vytvořit speciální fond pro pracující, který by poskytoval finanční pomoc a zvýšení profesní kvalifikace těm, kteří přišli o práci v důsledku snah o dekarbonizaci hospodářství.

Požadavek spravedlivé transformace je vlajková loď odborového hnutí v debatách o Zelené dohodě a znamená následující: spravedlivé rozdělení nákladů transforma-

ce a nezbytnost vnímat potřeby všech účastníků v procesu tranzice.

Tento požadavek v našem regionálním kontextu neznamená změnit (pouze) parametry systému sociální ochrany, ale revidovat celkový pohled na svět práce. Země střední a východní Evropy si tuto revizi zaslouží, protože ekonomiky závislé na levné práci v transformaci neuspějí. Spravedlivý přechod v našem regionu musí být cesta k větší ekonomické nezávislosti na zahraničním kapitálu, silnější pozici v mezinárodních dodavatelských řetězcích, ekonomice s finálními produkty a silnému sociálnímu dialogu na národní, sektorové a podnikové úrovni. V kontextu České republiky žalostně zaostáváme ve všech zmíněných parametrech. Nemá cenu strašit, ale hledat inspiraci a možnou cestu. Transformace uheldného regionu Porúří (speciální veřejné programy pro získání nových profesních kvalifikací), rozvinutý sociální dialog v italském energetickém kolosu ENEL (zaměstnanecké mobility a interní re-skilling) nebo participace zástupců zaměstnanců na podnikových řešeních v rámci dekarbonizačních strategií (Daimler) nabízí inspirativní přístupy na bázi sociálního dialogu. Ten dle našeho názoru dokáže zajistit, aby všichni byli v maximální možné míře „in“ a nikdo „out“, tedy základní předpoklad pro spravedlivý přechod.

Mgr. Lukáš Němec

(neme.lukas@cmkos.cz) je projektovým pracovníkem Oddělení pro rozvoj lidských zdrojů a projektovou činnost Českomoravské konfederace odborových svazů (Department for Human Resources Development and Project Management; Czech Moravian Confederation of Trade Unions), Politických vězňů 1419/11, Praha 1, Česká republika. Zaměřuje se obecně na široké spektrum odborových politik, konkrétně pak na politiku dovedností a rozvoj konceptu celoživotního učení v odborovém prostředí.

Budou zchudlí voliči v zemích EU chtít více ekologie?

Pavel Ryska

Současná veřejná diskuse o tzv. Zelené dohodě pro Evropu se omezuje na proklamace, ale nenabízí žádnou analýzu dopadů. Oficiální dokumenty Evropské unie slibují jen pozitiva: máme mít ekologickou energii, zdravější potraviny a čistý průmysl, přičemž vše má být zároveň „cenově dostupné“ a konkurenceschopné. Hesla jsou psaná tak, aby čtenáři nezbylo než souhlasit. Jak může vůbec někdo být proti?

EU se již půl roku potýká s energetickou krizí, která vznikla nepromyšleným pokusem některých zemí přejít na obnovitelné zdroje energie. Německá politika

Energiewende vypíná klasické zdroje energie, nahrazuje je nespolehlivými větrnými turbínami a solárními panely a zvyšuje závislost na plynu. Stačil tak souběh bezvětří, odstavování konvenčních elektráren a poloprázdných zásobníků plynu po loňské studenější zimě a velkoobchodní cena elektřiny v EU je nyní sedmkrát vyšší než loni. Tato situace uvrhává velkou část střední třídy do reálné chudoby. A to přitom Zelená dohoda, která je mnohem ambicióznější než německá energetická politika, ještě ani nezačala. Ta chce uvalit nové náklady i na sektory zemědělství, dopravy či průmyslu. Způsobí mnohaleté zdražování a větší pokles životní úrovně. Že bude Zelená dohoda ve skutečnosti „bolet“, připustil nedávno i eurokomisař Timmermans.

Pokud je skutečným cílem Zelené dohody ekologie, měli by si vrcholní politici položit klíčovou otázku: Budou zchudlí voliči v zemích EU chtít více ekologie? Nebo budou jejich priority zcela jiné, jak to naznačuje např. živelné hnutí žlutých vest ve Francii? Hospodářské dějiny na to znají odpověď. Lidé vnímají ekologii jako luxusní statek, kterého si dopřávají více jen s rostoucí životní úrovní. Pokud zelené politiky bolí ještě dříve, než vůbec nastoupila jejich hlavní část, zchudlá střední třída se postaví proti nim. Reálně hrozí, že Evropská unie nebude mít nakonec ani svoji dřívější prosperitu, ani ekologii.

MPhil Pavel Ryska, Ph.D.

(pavel_ryska@volny.cz) je absolventem doktorského studia na Institutu ekonomických věd Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University), Opletalova 26, 110 00, Praha 1, Česká republika. Jeho zájmem je měnová teorie a teorie hospodářského cyklu.

Změny klimatu zvrátí jenom změna životního stylu a nová pravidla byznysu

Marián Sekerák

„Nepoučili jsme se ze světové finanční krize a jen velmi pomalu se učíme, jak řešit zhoršování životního prostředí“, napsal ve své encyklice Laudato Si' papež František (2015, čl. 109). Ano, jde o pomalý proces. Zvláště za situace, kdy změna klimatu, která časem výrazně zhorší kvalitu našich životů, je tak akutní.

Zelená dohoda a balíček „Fit for 55“ z produkce Evropské komise je jedním z ambiciózních kroků, které tento proces změny můžou zmírnit. Skutečný obrát v otázce změny klimatu si však bude vyžadovat změnu dosavadního životního stylu konzumní společnosti a rovněž změnu dosavadních pravidel byznysu. K tomu prvnímu: zejména ve velkých městech roste

popularita donáškových nakupovacích služeb, jejichž automobily – pokud se jedná o elektromobily – přispívají k produkci exhalátů do ovzduší. Nedávno jsme také mohli číst o rostoucí poptávce českých miliardářů po soukromých letounech. Privátní létání je jistě zábavná kratochvíle, podobně jako již běžný standard nižších vrstev lézat low costově několikrát ročně na dovolenou do zahraničí. Ovšem nic z toho nepřispívá ke snižování uhlíkové stopy. Spíše naopak. Tyto tendence patrně nezmění ani četní „greenfluenceri“ či globální „zelené“ celebrity se svými apely.

K druhému bodu: nad Evropou létají prázdná letadla, a to vzhledem k pravidlům o přistávacích slotech, která fungovala v „normální“, nepandemické době. Nemluvě o dovozu milionů tun zboží z opačného konce planety nebo o těžbě kryptoměn, která se stala trendem virtualizovaného finančního sektoru. Což jsou oblasti, které – pokud bereme hrozbu změny klimatu opravdu vážně – budeme muset výrazně omezit či zregulovat. A to se jistě setká s odporem byznysu. Již Zelená dohoda naráží na obezřetnost průmyslu: „nová regulace nesmí ohrozit konkurenceschopnost firem“, čteme v oficiálním stanovisku Svazu průmyslu a dopravy ČR (2021:1). A to jsme ještě nezmínili nadnárodní korporace, „z nichž mnohé disponují prostředky mnohem většími, než má průměrný stát“ (Kühn, 2017:156) a které mohou zvýšené náklady spojené s uhlíkovou neutralitou v EU řešit tak, jak si to vyzkoušely už v minulosti v otázce ceny práce: relokací svých výrobních kapacit do zemí mimo EU. Tam, kde žádné „zelené limity“ neexistují.

Zdroje

František: Laudato Si' (Buď pochválen): Encyklika o péči o společný domov. Praha: Paulínky, 2015.

Kühn, Z.: Lidská práva v zajetí dvě stě let starých doktrín. In Agha, P. (ed.): Budoucnost států? Praha: Academia, 2017, s. 153–160.
Svazu průmyslu a dopravy ČR: Pozice Svazu průmyslu a dopravy ČR k legislativnímu balíčku „Fit for 55“ a k legislativním návrhům, 2021. Dostupné z: https://www.spcr.cz/images/Pozice_SP_%C4%8CR_k_bal%C3%AD%C4%8Dku_Fit_for_55_schv%C3%A1leno.pdf

PhDr. Marián Sekerák, Ph.D.

(marian.sekerak@ambis.cz) je politolog. Působí jako pedagog na AMBIS Vysoké škole, a. s., (AMBIS College), Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8 – Libeň, Česká republika) a také jako výzkumník v Centru pro studium vysokého školství, v. v. i. (Centre for Higher Education Studies), Jankovcova 933/63, 170 00 Praha 7 – Holešovice, Česká republika). Odborně se zaměřuje na politickou teorii, teorie demokracie, vztah stát-církev a veřejnou politiku v oblasti terciárního vzdělávání.

Účinky srovnatelné s přechodem od komunismu k tržní ekonomice

Vladimír Špidla

De karbonizace ekonomiky, kterou předpokládá Nová zelená dohoda, je zcela zásadní změnou, jejíž dosah je velmi obtížné přesně odhadnout. Je zřejmé, že bude vyžadovat velkou transformaci trhu práce, která bude zasahovat statisíce lidí a která bude velmi dlouhodobá. V úvahu musíme vzít i to, že bude provázána radikálním nástupem umělé inteligence a digitalizace, která se opět projeví na trhu práce.

Právě vývoj na trhu práce bude klíčový pro celkové sociální důsledky. Pro Českou republiku bude důležité, že transformace, která je před námi, nebude vycházet jenom s vědomě zvládnuté transformace prostřednictvím Zelené dohody, nýbrž bude vyvolána i ukončením těžby uhlí z čistě technických důvodů. Např lom Česká armáda je v zásadě již na útlumovém kursu.

Zelená dohoda dlouhodobě vyvolá i vznik nových pracovních míst, protože bude vyžadovat mimořádně rozsáhlou investiční činnost. Jednoduchým příkladem je třeba zvyšování energetické účinnosti, které v našich poměrech bude vyžadovat gigantické investice.

Střednědobým nebezpečím je nedostatečné zásobování energií vyvolané neschopností ČR vyrábět energii za přijatelné ceny v důsledku nezvládnuté transformace. Může vzniknout energetická chudoba pro široké skupiny obyvatel. Již v současné době podle starších odhadů z roku 2018 je v situaci energetické chudoby 16 % domácností. Znamená to, že ke zvládnutí dekarbonizace bude nutná i přestavba systému sociální ochrany, včetně jeho podstatného finančního posílení.

Závěrem: Nová zelená dohoda uvolňuje velké prostředky pro uskutečnění dekarbonizace. Ovšem ani dostatek peněz nezajišťuje hladké zvládnutí transformace, která bude dlouhá a bude mít nerovnoměrné sociální důsledky. Nová zelená dohoda pro Evropu tak bude mít v České republice účinky srovnatelné s přechodem od komunismu k tržní ekonomice po roce 1989.

PhDr. Vladimír Špidla

(vspidla@masarykovaakademie.cz) je bývalým komisařem pro sociální věci, práci a rovné příležitosti Evropské unie. V současné době je ředitelem think-tanku Masarykova demokratická akademie (Masaryk Democratic Academy), Hybernská 1033/7, 110 00 Praha 1, Česká republika. Soustřeďuje se na téma budoucnosti trhu práce pod vlivem umělé inteligence a rovněž na tematiku spravedlivé ekologické transformace.